

הפעולות הכספיות של מוסדות הגמל והביטוח

I מוסדות הגמל

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1968 חל גידול ניכר בתקבולי מוסדות הגמל מהפרשות העובדים והמעבידים, לאחר הקיפאון שנסתמן בגידול בשנת 1967, בעקבות ההאטה בפעילות הכלכלית במשק, האבטלה הניכרת והירידה בתשלומי השכר. הפרשות העובדים והמעבידים הסתכמו ב-1968 ב-419 מיליון ל"י לעומת 352 מיליון ל"י בשנים 1966 ו-1967. גידול זה בשיעור 19 אחוזים נובע מהעלייה בסך תשלומי השכר במשק — עלייה בשיעור של 12.5 אחוזים.

עלייה ניכרת חלה גם במרכיב השני של תקבולי מוסדות הגמל — ההכנסות מנכסים (ריבית ודיבידנד, רווחי הצמדה ומימוש נכסים). הכנסות אלה עלו ב-20 אחוזים והסתכמו ב-221 מיליון ל"י. תשלומי מוסדות הגמל לחבריהם ולחברים שעזבו עלו אף הם בשנת 1968 והסתכמו ב-185 מיליון ל"י — גידול של 18 אחוזים לעומת גידול של 11 אחוזים בשנת 1967. עיקר הגידול חל בתשלומי הגימלאות (פנסיה) בעקבות עליית מספרם של הזכאים. תשלומים אלה עלו ב-14 מיליון ל"י והסתכמו ב-57 מיליון ל"י. השיפור במצב התעסוקה במשק מוצא ביטוי בשני סוגי התשלומים הנותרים: תשלומי תגמולים ופיצויים גדלו השנה ב-4 מיליון ל"י בלבד, לעומת עלייה בסך 10 מיליון ל"י ב-1967, והסתכמו ב-78 מיליון ל"י. האטה זו יש לראות על רקע הירידה במספר המפוטרים. התשלומים הסוציאליים גדלו השנה ב-10 מיליון ל"י והגיעו ל-50 מיליון ל"י, לעומת ירידה של 3 מיליון ל"י בשנת 1967. תשלומים אלו משולמים בעיקר לעובדים זמנים וארעיים בעד זכויות סוציאליות שונות, כמו: דמי הבראה, תשלומי חופשות וחגים וכו', שהינן למעשה חלק משכר העבודה, והם משולמים באמצעות מוסדות הגמל, בהתאם להסכמי העבודה הענפיים. עם הגידול במספר השכירים בשנת 1968 גדל גם מספר העובדים הזמניים והארעיים המקבלים את התשלומים הסוציאליים הללו באמצעות מוסדות הגמל.

הגידול בסך תקבולי מוסדות הגמל היה רב מהתשלומים לחברים וחברים שעזבו, לפיכך חלה השנה עלייה ניכרת בצבירה, והיא הסתכמה ב-432 מיליון ל"י — עלייה בשיעור 20.0 אחוזים לעומת עלייה של 3.5 אחוזים בלבד בשנה שעברה. צבירה זו (שהיא למעשה ההפרש בין נכסי המאזן המאוחד בתחילת השנה לסוף השנה), בניכוי הצבירה של קרנות הפיצויים ליד הבנקים ובניכוי הגידול בהלוואות למשקי הבית, מהווה את חסכון משקי הבית באמצעות סקטור מוסדות הגמל. חיסכון זה הגיע בשנת 1968 ל-367 מיליון ל"י, לעומת 339 מיליון ל"י ב-1967.

סך כל הנכסים של סקטור מוסדות הגמל הגיע בסוף שנת 1968 ל-2,745 מיליון ל"י לעומת 2,313 מיליון ל"י בסוף שנת 1967. מרבית הנכסים הינם השקעות לזמן ארוך, בעיקר איגרות חוב בתחום שוק ההון מהווה סקטור מוסדות הגמל גורם רב משקל בעיקר ברכישת איגרות חוב מתוך אמיסיות המונפקות בארץ במטבע ישראלי. מתוך כלל ההנפקות של איגרות חוב בשנת 1968 שהסתכם ב-837 מיליון ל"י (להוציא מלוות קליטה, ביטחון ומלווה קצר מועד של הממשלה), רכשו מוסדות הגמל איגרות חוב בסך 448 מיליון ל"י, שהן כ-54 אחוזים.

סך כל האשראי נטו שניתן השנה ע"י מוסדות הגמל (רכישת ניירות ערך ומתן הלוואות) הסתכם ב-421 מיליון ל"י, עלייה בשיעור 22 אחוזים, לעומת עלייה בשיעור 4 אחוזים ב-1967. יעדי האשראי מוכוונים על ידי הממשלה באמצעות "איגרות החוב המוכרות" אשר מוסדות הגמל חייבים לרכשן. חלק מאיגרות חוב אלה הוא של פירמות, אך בעיקרן הן איגרות חוב של הממשלה ושל מוסדות כספיים העוסקים במתן הלוואות למפעלים או מפקידים כספים למתן הלוואות במערכת הבנקאות, בהכוונת הממשלה.

סעיפי אשראי נוספים הם חובות המעבידים והלוואות לחברים. בחובות המעבידים חלה ירידה בשנת 1968, בהמשך לירידה מהשנה הקודמת. ההלוואות לחברים גדלו ב-28 מיליון ל"י בשנת 1968 והסתכמו ב-255 מיליון ל"י (בסוף השנה), לעומת ירידה בשנה הקודמת. הלוואות אלה ניתנות בעיקר לשם רכישת דיור ומוצרים בני קיימא ויש להניח, שהגידול הרב שחל השנה ברכישת מוצרים אלה הביא לגידול בהלוואות לחברים, לעומת הירידה שחלה ב-1967.

2. התקבולים והתשלומים של מוסדות הגמל

א. התקבולים

תקבולי מוסדות הגמל נובעים משני מרכיבים: הפרשות העובדים והמעבידים ורווחים מהשקעות בנכסים הכוללים ריבית, דיבידנד, רווחי הצמדה ורווחים ממימוש השקעות. הפרשות העובדים והמעבידים גדלו השנה ב-19.0 אחוזים והסתכמו ב-419 מיליון ל"י, לאחר יציבות בשנה הקודמת. הגידול בתקבולים בשנת 1968 נובע מהצטרפותם של עובדים חדשים למוסדות הגמל ומעלייה בשכר הממוצע אשר ההפרשות למוסדות הגמל עומדות ביחס קבוע אליו. אין נתונים מדויקים על מספר החברים במוסדות הגמל, אך דיווחים חלקיים ומדדים שונים מצביעים על התפתחות זו (עלייה בתשלומים הסוציאליים, שהינם למעשה חלק מתשלומי השכר של מעסיקים לעובדיהם דרך מוסדות הגמל, גידול במספר המועסקים בענפים שבהם חייבים המעסיקים להפריש למוסדות הגמל בעד עובדיהם, כמו ענף התעשייה והבניין, וגידול רב בהפרשות עובדים ומעבידים לקרנות הפיצויים והעצמאיים ליד הבנקים). הפרשות העובדים והמעבידים מהוות כשני שלישים מהכנסות מוסדות הגמל; השליש הנותר הוא רווחים שמקורם מנכסים. רווחים אלה גדלו בשנת 1968 ב-37 מיליון ל"י והסתכמו ב-221 מיליון ל"י, לעומת גידול של 26 מיליון ל"י ב-1967. הגידול נובע מעליית היקף הנכסים במשך שנת 1968 — בתשואה הממוצעת על הנכסים לא חל שינוי.

ב. תשלומים

תשלומי סקטור מוסדות הגמל לחברים ולחברים שפרשו מחולקים לשלוש קבוצות עיקריות: (א) תשלומי גימלאות — תשלומים חודשיים למובטחים שפרשו מעבודתם עם הגיעם לגיל פרישה או לשאיריהם בהתאם לתקנות קרן הפנסיה; (ב) תשלומים סוציאליים — שהינם חלק מהטבות הניתנות מאת המעביד, אך הם משולמים באמצעות קרנות הפנסיה המרכזיות (כגון: דמי הבראה, חגים וכדומה); (ג) תשלומים לעוזבים — תשלומים לשכירים הפורשים ממקום עבודתם, בעיקר כספי תגמולים הנצברים מהפרשות חודשיות של העובד והמעביד בתוספת רווחים והצמדה על הקרן, וכן תשלומי פיצויים בהתאם לחוק פיצויי הפיטורין. כ-30 אחוזים מכלל התשלומים לחברים ולעובדים הינם תשלומי גימלאות (פנסיה). אלה עלו השנה ב-14 מיליון ל"י והסתכמו ב-57 מיליון ל"י¹. הגידול נובע מעליית מספרם של הפורשים לפנסיה ושאיריהם.

¹ לא נכללים כאן תשלומי הפנסיה החקציבית של הסקטור הציבורי.

לוח י"ח - 1
 "מאזן התשלומים" של מוסדות הגמל ו"גמול", 1966 עד 1968
 (מיליוני ל"י)

אחוז השינוי						אחוז השינוי						
מ"מ 1967 ל"מ 1968	מ"מ 1966 ל"מ 1967	1968	1967	1966	תשלומים	מ"מ 1967 ל"מ 1968	מ"מ 1966 ל"מ 1967	1968	1967	1966	תקבולים	
I עסקות בנכסים ריאליים												
32.6	22.9	57	43	35	תשלומי פנסיה	19.0	—	419	352	352	הפרשות עובדים ומעבידים רווחים מנכסים, מממוש נכסים והצמדה	
5.4	15.6	78	74	64	תגמולים ופיצויים *							
25.0	-7.0	50	40	43	תשלומים סוציאליים	20.1	16.5	221	184	158		
17.8	10.6	185	157	142	סך הכול							
—	3.8	27	27	26	הוצאות שוטפות						סך הכול	
16.7	-40.0	7	6	10	הוצאות בחשבון הון							
15.3	6.7	219	190	178	סך הכול	19.4	5.1	640	536	510		
II עסקות בנכסים פינאנסים												
עסקות לזמן ארוך												
-2.9	6.2	165	170	160	ניירות ערך ואשראי :							
					מוסדות כספיים							
-1.9	83.1	106	108	59	סקטור ציבורי וחברות							
66.7	-54.4	35	21	46	הסקטור הציבורי **							
		26	-2	24	עסקים							
					משקי בית							
-30.0	-16.7	7	10	12	מלכ"ר							
10.4	2.0	339	307	301	סך הכול לזמן ארוך							
עסקות לזמן קצר												
					חובות מעבידים ואשראי אחר :							
		-4	-3	-22	עסקים							
		-4	-3	-22	סך הכול לזמן קצר							
עסקות עם מערכת הבנקאות ***												
104.8	-20.8	86	42	53	נ"ע ואשראי						סך כל התקבולים	
21.7	4.2	421	346	332	סך הכול II							
19.4	5.0	640	536	510	סך כל התשלומים	19.4	5.1	640	536	510		

* כולל החזרת הפרשות לעובדים ולמעבידים.

** בניכוי הגידול באשראי הסקטור הציבורי וסקטור מוסדות הגמל בסכום של 4 מיליון ל"י בשנת 1968, 8 מיליון ל"י בשנת 1967 ו-5 מיליון ל"י בשנת 1966.

*** עסקות לזמן קצר ולזמן ארוך.

היקף התשלומים הסוציאליים הגיע ל-50 מיליון ל"י — עלייה של 10 מיליון ל"י, לאחר ירידה של 3 מיליון ל"י ב-1967. העלייה נובעת, כאמור, מעלייה במספר המועסקים בענפי התעשייה והבניין, שבהם קיימים הסכמי עבודה ענפיים המחייבים את המעסיקים לשלם את התשלומים הסוציאליים, באמצעות מוסדות הגמל.

בשנת 1968 גדלו התגמולים והפיצויים לעוזבים ב-4 מיליון ל"י והסתכמו ב-78 מיליון ל"י, לעומת עלייה בסך 10 מיליון ל"י בשנת 1967. בניגוד לשני הסעיפים הקודמים היה שיעור העלייה בסעיף זה גבוה יותר בשנה שעברה. נראה, כי עקב העלייה במספר השכירים שפוטרו מעבודתם בעקבות ההאטה בפעילות הכלכלית במשק בשנת 1967, חל גידול רב בסעיף הוצאה זה אשתקד. סך כל תשלומי הסקטור לחברים ולחברים שעזבו הסתכמו השנה ב-185 מיליון ל"י. סכום זה שקול כנגד 84 אחוזים מסך התקבולים מרווחים והצמדה על הנכסים, בהשוואה ל-85 אחוזים בשנת 1967 ו-90 אחוזים בשנת 1966.

ג. חסכון משקי הבית

חסכון משקי הבית באמצעות מוסדות הגמל מהווה את אחד המרכיבים החשובים בסך הגידול בנכסים הפיננסיים של משקי הבית. החיסכון באמצעות סקטור מוסדות הגמל הינו חיסכון חוזי המותנה בעיקר בהסכמי עבודה ואינו מושפע בזמן הקצר מהשינויים בנטייה לחסוך אצל הפרטים במשק. רק בחלק קטן ממוסדות הגמל — בקרנות תגמולים ופנסיה לעצמאיים וקרנות מסוימות לשכירים שהחברות בהן היא רצונית, החיסכון נושא אופי שונה במידת מה.¹

לוח י"ח - 2

חסכון משקי בית באמצעות מוסדות הגמל, 1966 עד 1968

(מיליוני ל"י)

1968	1967	1966	
432	360	348	א. סך כל הצבירה
			ב. בניכוי : צבירה בקרנות
39	23	22	מרכזיות לפיצויים
393	337	326	ג. צבירה של משקי בית (א פחות ב)
26	(-2)	24	ד. בניכוי : הגידול בהלוואות למשקי בית
			ה. החיסכון של משקי בית באמצעות
367	339	302	מוסדות הגמל (ג פחות ד)
8.3	12.3		שיעור הגידול בחיסכון (אחוזים)

השנה הגיע החיסכון של משקי הבית באמצעות הסקטור ל-367 מיליון ל"י — עלייה בשיעור 8 אחוזים לעומת עלייה בשיעור של 12 אחוזים אשתקד. החיסכון מוגדר כצבירה של משקי הבית באמצעות סקטור מוסדות הגמל (ראה לוח י"ח-4) בניכוי הגידול בהלוואות למשקי הבית. הירידה בשיעור הגידול של החיסכון נגרמה בשל העלייה הגדולה בהלוואות למשקי בית, ששימשו בעיקרם לרכישת נכסים ריאליים, בעוד אשר אשתקד פחתו הלוואות אלה, כפי שאפשר לראות בלוח י"ח-4.

¹ סך כל נכסיהם מהווים יחד כ-5 אחוזים בלבד מכלל הנכסים של מוסדות הגמל.

3. התפתחות המאזן המאוחד של מוסדות הגמל ו"גמול"

ערכם הנומינלי של נכסי המאזן המאוחד של סקטור מוסדות הגמל וגמול הגיע בסוף שנת 1968 ל-2,745 מיליון ל"י. שיעור הגידול השנה — 19 אחוזים — הינו גבוה משיעור הגידול בשנה הקודמת. זו היא בלימה של מגמת התאטה של קצב הגידול בנכסי מוסדות הגמל הנמשכת מאז 1963. תרמו לבלימה זו בעיקר הקרנות המנוהלות ע"י הבנקים, אשר חלקן היחסי בהיקף הנכסים גדל מ-9.6 אחוזים בשנת 1965 ל-12.1 אחוזים בשנת 1968. קצב גידול נכסיהם הגיע השנה ל-32.9 אחוזים, בעוד שקצב הגידול של הקרנות המרכזיות לפנסיה המשיך לרדת.

לוח י"ח - 3

התפתחות הנכסים של מוסדות הגמל * לפי סוג הקרנות, 1966 עד 1968

העלייה לעומת השנה הקודמת			1968	1967	1966	
1968	1967	1966				
(מיליוני ל"י)			(אחוזים)			
15.5	17.5	21.4	1,832	1,586	1,350	קרנות פנסיה
32.9	26.2	27.5	327	246	195	קרנות מנוהלות ע"י בנקים :
(29.8)	(21.3)	(25.6)	(170)	(131)	(108)	א. קרנות מרכזיות לפיצויים
(36.5)	(32.2)	(13.0)	(157)	(115)	(87)	ב. קרנות לעצמאיים
19.8	15.4	17.5	520	434	376	קופות גמל אחרות
18.2	18.0	21.2	2,679	2,266	1,921	סך הכול

* ללא חב' "גמול" בע"מ.

א. הנכסים

משקלם היחסי של הנכסים השונים של מוסדות הגמל נקבע ע"י אופי פעולתם של מוסדות אלה. הצורך להבטיח את זכויות החברים לטווח הארוך מחייב את המוסדות להשקיע את רוב נכסיהם באיגרות חוב ובהלוואות לזמן ארוך ובתנאי הצמדה. 82 אחוזים מכלל נכסי מוסדות הגמל בסוף שנת 1968 הם השקעות בניירות ערך (ברובם איגרות חוב צמודות לטווח ארוך) והלוואות ארוכות מועד לסקטורים השונים במשק¹, ו-55 מיליון ל"י בלבד הינם השקעה במניות. יתרת ההלוואות הגיעה בסוף השנה ל-445 מיליון ל"י. בהלוואות אלה, הניתנות בעיקר ע"י "גמול", חל השנה גידול ניכר — 102 מיליון ל"י — שהוא בחלקו תוצאה של העידוד שנתנה הממשלה ע"י מתן ערבויות להלוואות הניתנות לפיתוח התעשייה. סעיף ההלוואות לחברים התרחב השנה, כאמור לעיל, ב-28 מיליון ל"י והסתכם ב-255 מיליון ל"י; וזאת לאחר ירידה של 3 מיליון בשנה הקודמת. התקנות הקיימות² מחייבות את הקופות להשקיע 80 אחוזים מנכסיהן כהשקעה מוכרת ומגבילות את היקף ההלוואות שהן רשאיות להעניק לחברים עד 20 אחוזים מסך הנכסים.

סעיף אחר בסך הנכסים, חוב המעביד, הולך ומצטמצם מאז שנת 1966 בעקבות לחצים שמפעיל האוצר באמצעות תקנות מס הכנסה. מעביד רשאי כיום להשהות על פי החוק את התשלום עד 42 יום בלבד ממועד תשלום המשכורת לעובדים ללא תוספת ריבית. מעל לתקופה זו חייב המעביד בריבית אשר תהפך לקנס שאינו מוכר כהוצאה המותרת בניכוי מס הכנסה, אם הפיגור בתשלום החוב הינו מעל ל-90 יום. נוסף על כך משתמש הממונה על החיסכון במשרד האוצר

¹ למעט הלוואות לחברי מוסדות הגמל.

² ראה: תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), תשכ"ד — 1964.

בסמכותו וממליץ לא לפטור קופות גמל, אשר חוב המעביד אצלן עולה על המותר, מתשלום מס הכנסה על רווחיהן, וכן לא לאשר את הניכוי של העובדים לקופות הגמל כזיכוי מההכנסה החייבת במס הכנסה. אמצעי זה ממריץ את העובדים ללחוץ על המעביד לשלם את החוב לקופה תוך הזמן הנדרש בתקנות.

לוח י"ח - 4

מאזן מאוחד * של מוסדות הגמל ו"גמול", 1966 עד 1968

1968	1967	1966	1968	1967	1966	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)			
						נ כ ס י ם
66	65	61	1,809	1,510	1,202	ניירות ערך
16	15	15	445	343	291	הלוואות
9	10	12	255	227	230	הלוואות לחברי מוסדות הגמל
3	3	3	70	63	57	נכסי דלא נידי
3	3	5	69	81	95	חוב מעביד
3	4	4	97	89	78	נכסים אחרים
100	100	100	2,745	2,313	1,953	סך הכול
						ה ת ח י י ב ו י ו ת
51	52	49	1,390	1,201	959	קרן פנסיה
20	21	22	545	502	438	קרן תגמולים
14	12	13	384	267	252	קרן פיצויים
7	7	8	189	153	150	קרנות סוציאליות
6	6	5	180	142	100	הון עצמי
1	1	3	40	35	49	זכאים
1	1		17	13	5	פיקדונות הממשלה
100	100	100	2,745	2,313	1,953	סך הכול

* מאזן מאוחד של מוסדות הגמל ו"גמול" משנת 1960 מופיע בנספח לפרק זה (בלוח נ"י"ח-1).
ה מקור : משרד האוצר - רשות החיסכון והביטוח.

ב. התחייבויות

התחייבויות מוסדות הגמל מורכבות משלוש קרנות עיקריות :

א. קרנות גימלה (פנסיה) : קרנות לתשלום פנסיה חודשית לעובד הפורש ממקום עבודתו בהגיעו לגיל פרישה בהתאם למקובל בקרן בה הוא חבר. תשלום הפנסיה עומד ביחס מוגדר למשכורתו האחרונה של העובד הפורש, לוחק במקום עבודתו, והוא צמוד לשינויים בסולם השכר אשר לפיו קיבל העובד את שכרו.

ב. קרנות תגמולים : קרנות לצבירת חיסכון המצטבר מהפרשות העובד והמעביד. סכום החיסכון בתוספת רווחים מהשקעות בקרן מוחזר לעובד עם הפסקת העבודה בהתאם לתקנות הקרן.

ג. קרנות פיצויים : מטרת הצבירה היא תשלום פיצויים לעובד המפוטר מעבודתו או מפסיק לעבוד בנסיבות המזכות אותו לקבל פיצויים על פי החוק. הפרשות לפיצויים נעשות על ידי המעביד בלבד. המעביד יכול לצבור את הקרן במסגרת מפעלו או במסגרת חיצונית. במסגרת מוסדות הגמל נכללו קרנות הנצברות ומנוהלות שלא במסגרת העסקים עצמם. קיים גם הסדר של פנסיה מקיפה ; ובמסגרת הסדר זה, מפריש המעביד גם את הפיצויים לקרן הפנסיה והעובד

מקבל את הפיצויים מהקרן, אם הוא זכאי לכך, אם הוא עוזב את מקום העבודה לפני גיל הפרישה. אם הוא פורש לגימלאות הוא מקבל פנסיה בלבד — ללא פיצויים. פרט לשלוש קרנות עיקריות אלה קיימות קרנות סוציאליות שונות המרוכזות בעיקר במסגרת קרנות הפנסיה המרכזיות של הסתדרות העובדים הכללית ומשמשות כאמצעי להעברת תשלומים סוציאליים הגלויים לשכר (תוספת ותק, חגים, הבראה וכו') מהמעבידים לעובדים.

מבין השינויים שחלו בשנת 1968 בסעיפי ההתחייבויות יש לציין את עליית משקלה של קרן הפיצויים בעקבות הגידול בהפרשות המעבידים לקרנות הפיצויים. שלטונות מס הכנסה מאשרים ניכוי הפרשות מוגדלות מתוך הרווחים השוטפים של המעבידים לשם כיסוי התחייבויות רטרואקטיביות לתשלום פיצויים. זיכויים אלה היוו תמריץ להגדלת ההפרשות לקרנות הפיצויים בד בבד עם הגידול ברווחים. שינוי נוסף הוא גידול היקפן של הקרנות הסוציאליות עקב הגידול במספר המועסקים בענפים אשר בהם, לפי הסכמי העבודה הכוללים, משולם חלק מהתשלומים הסוציאליים באמצעות מוסדות הגמל.

4. הענקות הפיננסיות

הצורך בהבטחת זכויות חברי מוסדות הגמל המחייב מוסדות אלה להשקיע בניירות ערך צמודים המבטיחים ריבית קבועה לזמן ארוך וכן תקנות האוצר בדבר ההשקעות המוכרות, אשר אותן חייבים מוסדות הגמל לרכוש — מקנה למוסדות הגמל משקל נכבד בין רוכשי איגרות החוב מתוך אמיסיות חדשות המונפקות בארץ במטבע ישראלי. כ-54 אחוזים מתוך כלל ההנפקות החדשות של איגרות חוב בשנת 1968¹ רכשו מוסדות הגמל (בשנת 1967 היה חלק זה — 55 אחוזים).

החל מינואר 1968, הגביל האוצר את מוסדות הגמל ברכישת איגרות חוב מסוג ברירה² עד לכדי 10 אחוזים בלבד מתוך השקעותיהם המוכרות. הגבלה זו הופעלה לאחר שמוסדות הגמל, המשוחררים ממס הכנסה, החלו לקנות איגרות חוב מסוג ברירה סמוך למועד פדיון המוקדם על מנת להגדיל את רווחיהם — הגדלה זו מתאפשרת, כיוון שמחיר השוק של איגרות חוב אלה נמוך ממחיר הפדיון בצירוף הריבית, בגלל מס ההכנסה המוטל על הריבית — והן על מנת לממש חלק מהשקעותיהם המוכרות ולשחרר כספים להשקעות רווחיות יותר מהשקעותיהם המוכרות. הביקוש של מוסדות הגמל העלה את מחיר איגרות חוב אלה, דבר ששימש תמריץ לאחוזים באיגרות חוב אלה למכור ולהימנע מתשלום מס הכנסה על הכנסות מריבית (שהפכו להיות רווחי הון — הפטורים ממס). בעקבות הגבלה זו וביטול האפשרות של פדיון מוקדם, פחתה רכישת איגרות חוב מסוג ברירה ע"י מוסדות הגמל מ-115 מיליון ל"י בשנת 1967 ל-30 מיליון ל"י בשנת 1968.

את מדיניות ההשקעות של סקטור מוסדות הגמל מסדירה במידה רבה הממשלה. ההכוונה נעשית באמצעות האישורים להנפקת האמיסיות אשר מתוכנן רשאים מוסדות הגמל לרכוש ניירות ערך. במסגרת הסדר בין האוצר לבין הסתדרות העובדים הכללית ניתנת להסתדרות האפשרות להכוונת חלק מהשקעות מוסדות הגמל ההסתדרותיות באמצעות אמיסיות של חברות הנתונות לשליטת ההסתדרות, כמו חברת "ביצור" וחברת "גמול". מתוך קניות ברוטו של איגרות חוב בסך 458 מיליון ל"י נקנו איגרות חוב של "ביצור" ו"גמול" בסכום של כ-180 מיליון ל"י.

מוסדות גמל שאינם בשליטת ההסתדרות והמנוהלים ע"י הבנקים נוטים לכוון את השקעתם,

¹ להוציא מילווה קליטה, ביטחון ומילווה קצר מועד של הממשלה.

² איגרות חוב מסוג ברירה הן איגרות חוב לחמש שנים אשר בשעת הפדיון ניתנת למחזיק בהן הברירה לבחור בין ריבית נמוכה בתוספת הצמדה למדד המחירים לצרכן או ריבית גבוהה יותר ללא הצמדה. בחלק מאיגרות חוב אלה שהוצאו עד סוף שנת 1967 היתה קיימת האפשרות של פדיון מוקדם החל מסוף השנה השנייה להנפקת איגרות החוב.

במסגרת איגרות חוב מאושרות, לחברות בת או למוסדות הנתונים לשליטת הבנקים המנהלים את מוסדות הגמל.

היקף האשראי לזמן ארוך (לרבות ניירות ערך) וזמן קצר הניתן ע"י מוסדות הגמל גדל בשנת 1968 ב-75 מיליון ל"י והגיע ל-421 מיליון ל"י, לעומת עלייה של 13 מיליון ל"י ב-1967. כאמור לעיל, מכוונת הממשלה את יעדי האשראי; והשינויים בהיקף האשראי שניתן לסקטורים השונים על ידי מוסדות הגמל כמעט שאינם מייצגים פעולה עצמאית של מוסדות הגמל בשוק ההון. האשראי שניתן ישירות לסקטור הציבורי ולחברות הסקטור הציבורי הסתכם בשנת 1968 ב-108 מיליון ל"י. ירידה של 2 מיליון ל"י לעומת הכפלת היקף האשראי בשנה הקודמת. האשראי באמצעות המוסדות הבנקאיים¹ הוכפל השנה בעקבות גידול ברכישת איגרות חוב של חברת "ביצור" וגידול בפיקדונות בבנקים למתן הלוואות ע"י חברת "גמול", והגיע ל-86 מיליון ל"י. היקף האשראי הניתן באמצעות המוסדות הכספיים היה יציב, פחות או יותר, בשלוש השנים האחרונות — כ-165 מיליון ל"י.

II חברות הביטוח

שנת 1968 היתה שנת התרחבות מהירה בהיקף פעילותן של חברות הביטוח בישראל, לאחר שב-1967 חלה האטה בעקבות המיתון. ההתרחבות היתה ניכרת גם בהשוואה להתפתחות הסקטור בשנים הקודמות, והיא חלה הן בעסקי ביטוח חיים והן בעסקי הביטוח הכללי.

בעקבות ההתאוששות שחלה ברמת הפעילות הכלכלית במשק, גדלו תקבולי הפרמיות מביטוח כללי בכ-41 מיליון ל"י, לעומת 2.1 מיליון ל"י ב-1967 (ובין 10 ל-34 מיליון ל"י בשנים 1960 עד 1966), והסתכמו ב-246 מיליון ל"י בקירוב². תקבולי הפרמיות מביטוח חיים צמוד ובלתי צמוד, גדלו השנה בכ-12 מיליון ל"י, לעומת 6.5 מיליון ל"י ב-1967, 12 מיליון ל"י ב-1966 ובין 4 ל-12 מיליון בשנים 1960-65 והסתכמו ב-80 מיליון ל"י בקירוב. במקביל לגידול בתקבולי הפרמיות, גדלה גם הצבירה בקרן ביטוח חיים, והיא הגיעה לכ-52 מיליון ל"י, לעומת 44.4 מיליון ל"י ב-1967.

הגידול במאזן המאוחד של חברות הביטוח הישראליות³, שאותו מכתיבה בעיקר הצבירה בקרן ביטוח חיים, ובמידת מה היקף העסקים בביטוח הכללי, הסתכם השנה בכ-74 מיליון ל"י, לעומת 71 מיליון ל"י ב-1967 ו-75 מיליון ל"י ב-1966. ב-1967 שהיתה שנת האטה בהיקף הפעילות, חלק של כ-22 אחוזים מן הגידול בהיקף המאזן, מוסבר ע"י הגידול בהתחייבויות השוטפות, ורק כ-55 אחוזים (כ-39 מיליון ל"י) מן הגידול, מקורם בקרנות ביטוח החיים והביטוח הכללי (אשר הצבירה בהן תלויה בהיקף העסקים), ואילו ב-1968 כ-76 אחוזים (כ-56 מיליון ל"י) מן הגידול בהיקף המאזן, מוסברים ע"י גידול קרנות ביטוח החיים והביטוח הכללי. גם השנה, למעלה מ-60 אחוזים מן הגידול בצד הנכסים נרשם בסעיף ניירות ערך, המורכב ברובו המכריע מאיגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה.

סקטור הביטוח הנדון כאן כולל 28 חברות ביטוח ישראליות, 52 סניפים של חברות ביטוח

¹ האשראי הניתן לחברת ביצור כלול בפרק זה באשראי למוסדות הבנקאיים, שכן חברת ביצור מפקידה את הכספים המתקבלים מאיגרות החוב הנמכרות על ידה למוסדות הגמל בבנק הפועלים לשם מתן הלוואות.

² (א) בניכוי ביטוח משנה בארץ.
(ב) הנתונים על עסקי הביטוח בשנת 1968 הם אומדנים המבוססים על נתונים חלקיים ממספר קטן של חברות ביטוח ועשויים לחול בהם שינויים.

³ חברות הביטוח הישראליות מרכוזות בידן כ-75 אחוזים מעסקי הביטוח הכללי, וכ-90 אחוזים מעסקי ביטוח החיים.

זרות ו-19 מורשי לודס. יש לציין, כי חלק מן המבטחים הזרים (אשר בידם רישיונות לפעול בישראל), אינם פועלים למעשה זה כמה שנים. תהליך המיוזגים בין חברות ביטוח ישראליות, אשר איפיינ את 1968, לא הביא לצמצום מספר חברות הביטוח, שכן החברות הקטנות אשר מוזגו עם חברות גדולות טרם חיסלו את עסקיהן. הסיבות למיוזגים היו התקנות החדשות של המפקח על הביטוח בדבר ההון העצמי המינימלי הנדרש מן החברות, וכן הרצון מצד חברות הביטוח ליהנות מיתרונות לגודל.

1. ביטוח החיים

א. קווי ההתפתחות העיקריים

תיק ביטוח החיים¹ של המבטחים בישראל גדל השנה בכ-718 מיליון ל"י לעומת 502.5 מיליון ל"י ב-1967, 635.5 מיליון ל"י ב-1966 (ובין 100 ל-440 מיליון ל"י בשנים 1965-1961), והסתכם ב-3,745 מיליון ל"י בקירוב.

לוח י"ח-5

סכום ביטוח החיים בישראל, 1961 עד 1968

השנה	סכום הביטוח בסוף השנה	סכום הביטוח הצמוד		סכום הביטוח הבלתי צמוד	חלקו של הביטוח הצמוד בסכום הביטוח הכולל
		צמוד למדד המחירים לצרכן	צמוד לשער הדולר		
		(מיליוני ל"י)			(אחוזים)
1961	406.5	128.0	73.6	204.9	49.6
1962	632.3	201.0	119.3	312.0	50.7
1963	1,048.5	375.7	109.8	563.0	46.3
1964	1,489.6	586.3	101.8	801.5	46.2
1965	1,888.9	863.4	96.1	929.4	50.8
1966	2,524.4	1,093.9	90.8	1,339.7	46.9
* 1967	3,026.9	1,233.9	99.0	1,694.0	44.0
** 1968	3,745.0	1,559.0	93.0	2,093.0	44.1

* נתונים מתוקנים.

** אומדן.

ה מקור : משרד האוצר — המפקח על הביטוח.

לעומת העלייה המתונה שנרשמה השנה בתוספת סכומי הביטוח הבלתי צמוד (הנושא אופי של ביטוח בפני סיכון גרידא), נרשם השנה גידול ניכר (למעלה מפי שניים) בתוספת סכומי הביטוח הצמוד למדד (אשר יש בו יסוד של חיסכון²). ממצאים אלה מתיישבים עם העובדה, שב-1968 חל גידול ניכר בהיקף החיסכון הפרטי לעומת 1967. עם זאת, יש אולי לזקוף חלק מן הגידול בתוספת סכומי הביטוח הצמוד למדד להוזלה של כ-5 אחוזים בתעריפי הביטוח ב-1968.

¹ לרבות ביטוח פיצויים ולמעט ביטוח גימלה.

² חלק של כ-60 מיליון ל"י מן הגידול השנה, בתוספת סכומי הביטוח הצמוד, מקורו בביטוח סיכון נוסף, (המצורף לביטוח לכל החיים ולביטוח המעורב) ואינו קשור בחיסכון. אף אם ננכה סכום זה, עדיין עולה הגידול השנה, בתוספת סכומי הביטוח, בכ-90 אחוזים, על זה של 1967.

תיק ביטוח החיים הלא צמוד גדל השנה בכ-399 מיליון ל"י לעומת גידול של 354.3 מיליון ל"י ב-1967.

בסכומי הביטוח הצמוד למדד נרשם השנה גידול ניכר: כ-325 מיליון ל"י, לעומת 140 מיליון ל"י ב-1967. השנה הוצאו כ-16 אלף פוליסות ביטוח חיים צמוד, לעומת 11.8 אלף ב-1967 ו-14 אלף ב-1966. כמו כן נמשכה מגמת העלייה בסכום הביטוח הממוצע לפוליסה: מ-20,300 ל"י ו-24,500 ל"י בשנים 1966 ו-1967 ל-27,500 ל"י ב-1968.

גם השנה, כבשנים קודמות, נמשך תהליך ירידת סכום הביטוח הצמוד לדולר (מאז 1962, אין מוציאים פוליסות ביטוח חיים צמודות לדולר ומאידך גיסא, ישנם פדיונות וביטולים).

ב. השקעות קרנות הביטוח הצמוד

בהתאם לתקנות, חייבות חברות הביטוח להחזיק כנגד התחייבויותיהן בביטוח חיים צמוד, נכסים צמודים באותם תנאים אשר בהם צמודות התחייבויותיהן, זאת פרט ל-7.5 אחוזים אשר מותר להן להחזיק במזומן, יתרות של הפרמיות לגבייה, בהתאם לנקבע בכללים בדבר אופן גבית דמי הביטוח, וכן רכוש שוטף אחר לפי מצב המאון.

באשר להרכב הנכסים החייבים בהצמדה, רשאיות חברות הביטוח להעניק למבוטחים הלוואות על פוליסות בגבול ערך הפדיון, וזאת ללא הגבלה; ומהעודף מותר להן להשקיע, עד 20 אחוזים בניירות ערך שאישר המפקח על הביטוח, ועד 20 אחוזים בהלוואות צמודות כנגד ערבות בנקאית; את היתרה הן חייבות להשקיע באיגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה. למעשה משקיעות חברות הביטוח בסוג זה של נכסים, מעבר לנדרש בחוק, וזאת עקב הכדאיות היחסית שבסוג זה של השקעה. ההסכמים שנחתמו בין חברות הביטוח לחב' חשמל והממשלה, מבטיחים לחב' הביטוח רכישת איגרות חוב צמודות למדד ובריבית של 5.8 אחוזים (עד לפני שנה 6 אחוזים), לתקופות ארוכות, עד 40 שנה.

השנה רכשו חברות הביטוח, איגרות חוב ממשלתיות ואיגרות חוב של חברת החשמל, בסך של 38.5 מיליון ל"י, לעומת 38.8 מיליון ל"י ב-1967.

ג. התקבולים מביטוח החיים וייעודיהם

תקבולי חברות הביטוח הפועלות בישראל מעסקי ביטוח חיים גדלו השנה בכ-14 מיליון ל"י, לעומת 8.4 מיליון ל"י ב-1967 ו-14.2 מיליון ל"י ב-1966 והסתכמו בכ-95.5 מיליון ל"י. שיעור גידול ההכנסות מפרמיות (המרכיב העיקרי בצד התקבולים) הסתכם השנה בכ-17 אחוזים, לעומת 10.5 אחוזים ב-1967 ו-23.9 אחוזים ב-1966. היחס בין ההכנסות מפרמיות לבין סכום הביטוח השנתי הממוצע, המשיך לרדת גם השנה כתוצאה משני גורמים עיקריים: (1) הפרמיה על ביטוח חיים צמוד הוזלה השנה בכ-5 אחוזים. (2) משקלו של הביטוח הצמוד "לכל החיים" עלה על חשבון ירידת משקלו של הביטוח הצמוד המעורב.²

נוסף על תקבולי הפרמיות, זוכה חשבון העסקים בביטוח חיים בתקבולי ריבית בסך של כ-15 מיליון ל"י וברווחי הון מההשקעות הקרנות, בסך של כ-6 מיליון ל"י.

תשלומי התביעות למבוטחים עלו השנה בכ-2 מיליון ל"י, לעומת 7 מיליון ל"י ב-1967 וכ-2 מיליון ל"י ב-1966 והסתכמו ב-26 מיליון ל"י בקירוב.

בסיכום, נרשמה השנה צבירה נטו מעסקי ביטוח החיים בישראל בסך של כ-52 מיליון ל"י לעומת 44.4 מיליון ל"י ב-1967 ו-40.8 מיליון ל"י ב-1966.

¹ הכנסות מעסקים בישראל בלבד.

² עבור אותו סכום ביטוח, תשלומי הפרמיות השוטפים בביטוח לכל החיים, קטנים יותר.

לוח י"ח - 6

התקבולים, התשלומים והצבירה בביטוח חיים בישראל, 1965 עד 1968

(מיליוני ל"י)

**1968	*1967	1966	1965	
				(א) התקבולים
80.5	68.7	62.2	50.2	פרמיות
15.0	12.8	10.9	8.7	ריבית
95.5	81.5	73.1	58.9	סך כל התקבולים
				(ב) התשלומים
26.2	24.0	17.0	14.8	תשלום תביעות המבוטחים
20.1	17.8	17.7	15.3	הוצאות שוטפות
3.1	3.1	3.1	3.1	הרווח הגולמי של חברות הביטוח ***
49.4	44.9	37.8	33.2	סך כל התשלומים
46.1	36.6	35.3	25.7	(ג) עודף התקבולים על התשלומים [(א)-(ב)]
6.0	7.8	5.5	4.5	(ד) רווחי הון מהשקעות קרנות ביטוח חיים
52.1	44.4	40.8	30.2	(ה) הצבירה (הגידול בקרן ביטוח חיים) [(ג)+(ד)]

* נתונים מתוקנים.

** אומדן.

*** לרבות חלקם של מבוטחי המיטנה בחוץ לארץ ברווחים.

המקור: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

2. הביטוח הכללי

ההתאוששות ברמת הפעילות הכלכלית במשק נתנה אותותיה גם בעסקי הביטוח הכללי בישראל. תקבולי הפרמיות מביטוח כללי בישראל גדלו השנה בכ-41 מיליון ל"י, לעומת גידול של כ-2 מיליון ל"י ב-1967, והסתכמו ב-246 מיליון ל"י בקירוב. יש לזקוף חלק מן הגידול השנה,

לוח י"ח - 7

תקבולי פרמיות הביטוח * הכללי, 1963 עד 1968

שנה	סך הכול	העלייה לעומת השנה הקודמת	
			(מיליוני ל"י)
1963	109.2	20.7	(אחוזים)
1964	138.8	29.6	
1965	172.4	33.6	
1966	202.7	30.3	
1967	204.8	2.1	
** 1968	246.0	41.2	

* כולל דמי רישום, לרבות ביטוח ימי ולהוציא ביטוח מיטנה בישראל ותקבולים מחוץ לארץ.

** אומדן.

המקור: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

להרחבת חובת הביטוח על כלי רכב¹ (חובה לבטח את כל הנוסעים ברכב פרטי לרבות אופנועים); חובה המייקרת את פרמית ביטוח החובה בכ-50 ל"י לכלי רכב. הפיחות של נובמבר 1967 פעל גם הוא בכיוון העלאת דמי הביטוח הימי.

שיעור הגידול בהיקף עסקי הביטוח הכללי של המבטחים הזרים בישראל (המרכזים בידם קרוב לרבע מעסקי הביטוח הכללי), היה קטן בהרבה מזה של חברות הביטוח הישראליות. אולם, עם זאת, העבירו חברות הביטוח הישראליות כ-50 אחוזים מתקבולי הפרמיות שלהן, מעסקי ביטוח כללי בישראל, לחברות ביטוח בחו"ל על חשבון ביטוח משנה.

3. מבנה מאזן חברות הביטוח הישראליות

המאזן המאוחד של חברות הביטוח הישראליות גדל השנה בכ-74 מיליון ל"י, לעומת 71 מיליון ל"י ב-1967 ו-75 מיליון ל"י ב-1966 והסתכם ב-535 מיליון ל"י בקירוב.

לוח י"ח - 8

הנכסים וההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות, 1966 עד 1968

**1968	*1967	1966	**1968	*1967	1966	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)			
						נכסים
45.4	{ 40.4 3.4	36.7 2.6	243.0	{ 186.5 15.8	143.4 10.3	איגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה
						ניירות ערך אחרים
8.9	{ 2.9 7.0	3.7 9.1	48.0	{ 13.6 32.3	14.5 35.5	הלוואות כנגד פוליסות וכנגד משכנתאות
						הלוואות אחרות
2.9	3.0	3.1	15.0	13.2	12.1	פיקדונות לזמן ארוך
7.5	8.2	9.2	40.0	37.9	35.4	נכסים דלא ניידי והשקעות בחברות עזר
17.9	15.9	18.1	96.0	73.5	70.7	פרמיה לגבייה
17.4	{ 10.2 9.0	8.7 8.8	93.0	{ 47.0 41.6	34.0 34.5	חייבים שונים
100.0	100.0	100.0	535.0	461.4	390.4	מזומן ופיקדונות עובר ושב
						סך כל הנכסים
						התחייבויות
14.6	{ 10.2 5.7	11.7 5.6	78.0	{ 46.9 26.3	45.5 22.0	הון נפרע
						קרן שמורה
45.8	42.3	40.0	245.0	195.4	156.4	קרן ביטוח חיים
6.0	5.6	6.7	32.0	25.7	25.9	קרן ביטוח כללי
3.4	3.4	3.3	18.0	15.8	12.8	קרן לביטוח לסיכונים יוצאים מהכלל
9.0	8.8	8.3	48.0	40.4	32.5	פיקדונות מבטחי מישנה
						תביעות תלויות ומאושרות (ביטוח אלמנטרי וביטוח חיים)
9.7	10.7	10.7	52.0	49.3	41.8	
11.5	13.3	13.7	62.0	61.6	53.5	התחייבויות שוטפות
100.0	100.0	100.0	535.0	461.4	390.4	סך כל ההתחייבויות

* מספרים מתוקנים.

** אומדן — הנתונים המובאים כאן, הם אומדנים המבוססים על חלק קטן מסקטור חב' הביטוח, מאחר שלא הורחב כתביבת הפרק עדיין לא נתקבל תומר בנדון מרוב חב' הביטוח.

הסכום: משרד האוצר — המפקח על הביטוח והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

¹ תיקון בפקודת ביטוח כלי רכב של מנוע, 9.2.68.

הגידול בקרנות הביטוח (חיים וכללי), יש בו כדי להסביר כ-76 אחוזים מן הגידול בסך ההתחייבויות (כולל הון עצמי) לעומת 54.6 אחוזים אשתקד.

קרן ביטוח החיים, המייצגת את החיסכון המצטבר של משקי הבית, באמצעות חברות הביטוח, גדלה השנה בכ-50 מיליון ל"י, לעומת 39 מיליון ל"י ב-1967, והסתכמה בכ-245 מיליון ל"י. סכום זה שווה, תאורטית, לערך הנוכחי של כלל התשלומים שישולמו בעתיד למבוטחים (בהתאם לחישובים האקטואריים), בניכוי הערך הנוכחי של הפרמיות ושאר ההכנסות הצפויות.

קרן הביטוח הכללי, אשר ההפרשה בה מבוססת על אומדן הסיכון שטרם חלף בעסקי הביטוח הכללי, גדלה השנה גטו בכ-6 מיליון ל"י, לעומת ירידה של 0.2 מיליון ל"י שנרשמה אשתקד, והסתכמה בכ-32 מיליון ל"י. עלייה חדה זו מוסברת ע"י ההתרחבות הניכרת שחלה השנה בעסקי הביטוח הכללי, לעומת הקיפאון שהיה ב-1967.

הון העצמי של חברות הביטוח גדל השנה בכ-5 מיליון ל"י והסתכם בכ-78 מיליון ל"י, שהן כ-15 אחוזים מסך ההתחייבויות.

כ-60 אחוזים מן הגידול בצד הנכסים נרשמו ביתרות איגרות החוב הממשלתיות או בערבות הממשלה הנמצאות בידי חברות הביטוח. משיקולי כדאיות, נוהגות החברות להשקיע בסוג זה של נכסים, מעבר לנדרש בחוק.

הסעיף השני בגודלן, מצד הנכסים, הוא סכום הפרמיות לגבייה, שהוא למעשה אשראי לזמן קצר הניתן ללקוחות, ובעיקר לסוכנים. לאחר שב-1967 ירד משקלו של סעיף זה בסך הנכסים, מ-18.1 אחוזים ל-15.9 אחוזים, חל השנה גידול ניכר בהיקף הפרמיות לגבייה (בכ-13.5 מיליון ל"י), המסתכמות לסוף 1968 בכ-96 מיליון ל"י, (שהן 18 אחוזים מסך הנכסים). גידול זה מוסבר ע"י ההתרחבות המהירה בעסקי הביטוח.

4. זרמי הכספים¹

התקבולים של סקטור הביטוח במסגרת העסקות הריאליות עלו, כנראה, השנה בכ-16 אחוזים, לעומת גידול של 3.5 אחוזים ב-1967 ו-17.1 אחוזים ב-1966, והסתכמו ב-370 מיליון ל"י בקירוב. הגידול הניכר בזרם התקבולים השנה מוסבר ע"י ההרחבה הניכרת, שחלה השנה, בהיקף עסקי הביטוח הכללי שהוא החלק העיקרי מתקבולים אלה. גידול דומה חל השנה בתשלומים במסגרת העסקות הריאליות, שהן בחלקן הגדול תשלומי תביעות למבוטחים, תשלומים לסוכנים והעברות לחוץ לארץ על חשבון ביטוחי משנה. תשלומים אלה הסתכמו השנה בכ-355 מיליון ל"י.

התקבולים במסגרת העסקות הפינגנסיות (אשר בחלקם הגדול, מקורם בעסקי ביטוח החיים), הסתכמו השנה בכ-56 מיליון ל"י, בעוד שהתשלומים במסגרת זו הגיעו לכ-72 מיליון ל"י. יש לציין, כי השנה עלה חלקו של האשראי לעסקים ולמשקי בית, בתשלומים אלה, לעומת ירידת חלקן של איגרות החוב הממשלתיות ובערבות הממשלה.

¹ לא עלה בידינו להציג השנה את "מאזן התשלומים" של סקטור הביטוח, מאחר ולתאריך כתיבת הפרק עדיין לא נתקבלו הנתונים הדרושים מרובם המכריע של המבוטחים. גם המאזן המובא בפרק זה, מבוסס השנה על מידגם קטן מסקטור חברות הביטוח הישראליות.